

Останніми роками, включно з анексійними, у віршах про Ялту спостерігаються дві тенденції – туристська байдужість і її маргіналізація у поетів, для яких Крим став рідною домівкою (В. Виноградов, Д. Кононенко, Г. Хмільовська, В. Гуменюк). Маса трафаретних компліментів місту в творах епігонів не змогли компенсувати брак поетичного проникнення в таїну унікальності Ялти.

Отже, образ Ялти в українській поезії постає плинним і багатолитим. Наскрізним у фіксації цього своєрідного перехрестя природи і культури є романтизм, що з часом вихолощується. Разом з тим у найкращих поезіях, написаних упродовж століття, наявні такі стильові домінанти, як бароко, модернізм, насамперед імпресіонізм, постмодерна деструкція, деміфологізація.

Література

1. Вайль П. Геній места. М. : КоЛибри, 488 с.
2. Чернявський М. Поезії. К. : Рад. письменник, 1959. 478 с.
3. Щоголів Я. Поезії. К. : Рад. письменник, 1958. 510 с.

Кулакевич Л. М.,

кандидат філологічних наук,

Український державний хіміко-технологічний університет

КОЛЬОРОВИЙ КОД ПОЕЗІЇ НАТАЛКИ НІКУЛІНОЇ

У поезії Н. Нікуліної колір входить у систему образів, які утворюють її модель світу, маркуючи пори року, душевний стан її ліричної героїні. Кольоровим центром її лірики є тріада білий/червоний/чорний, що виразно відчув художник С.Я. Ковика-Алієв, дизайнер палітурки посмертно виданої збірки “Знамення калини”: чорно-червоний кетяг калини на білому фоні. Поезія дніпровської поетеси є словесним еквівалентом рушника, який у свідомості українців уособлює життєвий шлях людини. Її лірична героїня осмислює українську традицію вишивати рушники: “В усі часи, ба, навіть і найтяжчі, / розцвічувався рушник / важкою кров’ю серця, / черленим цвітом мрій, / і чорний пагін туги / все ж не прохромлював / Бруньок надії” [2, 10–11]). В аспекті міфологічного мислення кольорову палітру поезії можна декодувати як безкінечність світу, його чистоту / безгрішність / довершеність (білий), любов / біль / смерть (червоний / чорний). Характер дії – “розцвічувався” – викликає асоціації білого кольору як безбарвного / беземоційного, який стає прекрасним завдяки червоному і чорному (переживанням межових ситуацій та емоцій: щастя – горе, любов – ненависть, емоційна наснаженість – депресія тощо). Тобто за поетичною версією Н. Нікуліної цілісність життя українців полягає в переживанні всього спектру емоцій. З іншого боку прагнення українців вишивати рушники навіть у складні часи лірична героїня потрактовує як нестримне життєлюбство і генетичне прагнення краси навколо себе.

Аналіз асоціативного потенціалу білого кольору у віршах дніпровської поетеси свідчить, що цей колір є для її ліричної героїні насамперед символом чистоти/безгрішності і ширості (“А це не просто хати чистота – / Це білість душ простих, життя відкритих” [1, 97]), довершеності. Ключовим для розуміння її поезії є червоний колір, репрезентований як палітрою епітетів, так і опосередковано. Найчастіше ця барва реїфікована образами калини і вогню. Саме калина є спусковим механізмом посиленого рефлексування ліричної героїні як про власне буття (“В калиновім гроні прочитую долю, / гордливу, вродливу й сумну” [2, 26]), так і буття всієї України, їх сакральним кодом, маркером: “Криничне тяжіння / і віть обважніла калини – / у Всесвіті цілім / мені – / незабутні

приміти” [2, 34]. У збірках послідовно прослідковується чіткий взаємозв'язок червоного кольору й образів калини та вогню, що корелюють один з одним як інваріанти символу енергії, яку все живе отримує від рідної землі. В ідейно споріднених поезіях “Остання калина”, “Співа в вічу калиновий вогонь”, “Знамення калини” образи калини, калинових ягід і вогню як еквіваленти червоного кольору екстраполюються на внутрішній світ ліричної героїні, виявляючи її соціальну і духовну активність, генетичне неприйняття життєвої знерухомленості. Темпераментність героїні, її жага повноти життя, усвідомлення нею боротьби як іманентного людського стану виявляються через систему метафор із семантикою вогню, а горіння інтерпретується як питомо людська риса (“Горіння – не згорання” [2, 24]). Як переконують сучасні психологи, у дозованій кількості червоний колір є гарним засобом виходу із депресивних станів. Вітальність червоного кольору внутрішньо відчуває і лірична героїня, для якої споглядання червоної калини постає для таким собі терапевтичним прийомом, який дозволяє відволіктися від смутку. Очевидно, про це знали й давні українці, тому висаджували на подвір'ї калиновий кущ, мальви, маки, декорували червоними елементами різні речі (але ніколи не робили їх повністю червоними!). Традиційність такого “лікування” душі серед українців засвідчено слова майстрині петриківського розпису Марії Кравець (“Як найде щось на мене – тільки калину маляю”), які стали епіграфом аж до двох поезій Н. Нікуліної: “Що то було: наслання чи дання?” [1, 99], “Та що це я, немов колись Марія” [2, 11].

У поетичному живописі Н. Нікуліної чорний колір представлено як природна барва осені, та все ж найчастіше він є візуальним маркером емоційної стагнації ліричної героїні, що особливо помітно в її посмертній збірці “Знамення калини”. Зіставлення долі України і власної, усвідомлення того, що наслідують долю своєї землі (“І побивалась, і пручалась... Враз / я зрозуміла істину відчайну: / та чом же доля в мене буде інша, ніж у сплюндрованої віщої землі?” [2, 19]), породжують депресивну реакцію її ліричної героїні, приреченість і навіть суїцидальні настрої: “Не вийду з кола і не розірву / Людьми мені вготованого пекла” [2, 20]. Песимістичні настрої особливо яскраво уречевлено в поезії циклу “Відлуння одного вірша” через мікрообраз “чорнобильської писанки чорної” [2, 19]. В українській культурі яйце уособлює зародження життя, а білий колір його шкаралущі і гладенька поверхня спонукали до появи писанкарства, яке в символічному сенсі можна трактувати як віру українців у можливість людини обирати барви і створювати візерунок свого життя (адже цій ідеї підпорядковано й вишивання рушників). Однак через чорнобильський вибух дівчинка позбавлена вибору, вона не має майбутнього, що акцентовано характеристикою її чорної писанки – “неначе погасле сонце” [2, 19].

Депресія є емоційною домінантою в поезії “Чорна зима” [2, 19], що репрезентовано образом вивернутого світу як негативної плівки: “платками чорними – сніг”, у хатах “віконця зачорнені – все в негативі” “в чорних снігах”, “білим привидам той ворон зліта” [2, 19]. У творі є відсилання до прецедентного тексту – поетичної творчості російського футуриста Т. Чуриліна і його збірки “Весна після смерті”, де мотиви депресії, смерті є провідними. Чорна зима – метафора, асоціативно співзвучна з образом смерті, а весна після смерті – воскресіння / відродження. Усвідомлюючи свою приреченість, лірична героїня Н. Нікуліної все ж сподівається на відродження, що артикульовано через асоціативно життєдайний мікрообраз “галузки клечальної” [2, 19], це у свою чергу відсилає до Трійці (Клечальної неділі), одного із найбільших православних свят: “вірю, що червоно ще проросте...” [2, 19]. Антитетичні до образу чорної зими деталі уможливають інтерпретування ситуації як звільнення героїні від згубних настроїв.

Депресивні настрої в поезії Наталки Нікуліної безперечно зумовлені науковою і творчою недооціненістю поетеси як за радянських часів, так і в часи незалежності

України. З іншого боку трагічне світовідчуття, схильність до депресії є іманентними рисами характеру ліричної героїні Н. Нікуліної, що оприявлено через крилатого “вороного” коня [1, 53]. Означення “крилатий” відсилає до коня Пегаса, який в античній міфології уособлював поетичне натхнення. Кінь був хтонічною істотою, пов’язаною з культом родючості й смертю. На думку психологів, якщо людина обирає чорний колір, то це свідчить про її депресивний стан. Очевидно, масть коня – “вороний” – чорний відносно поезії Н. Нікуліної можна потрактувати як те, що найчастіше пусковим механізмом поетичних рефлексій ліричної героїні є депресивні настрої через негаразди в особистому житті чи у світі, споглядання трагічних наслідків людської діяльності, згадування людей, що відійшли у вічність. Це певною мірою зумовлює літературні вподобання й моральні імперативи ліричної героїні, що не вбачає свого щастя тільки у стані задоволеності (“Я не люблю приспівок бадьористих” [2, 27], “Я прочитала книжку безтривожну – / І так тривожно стало на душі” [3, 21]).

Отже, у поезії Н. Нікуліної традиційні для української культури кольори в поєднанні з різними образами, що підсилюють код кольору, транслиують широкий спектр смислів, оприявнюючи емоційно-психологічні і світоглядні особливості ліричної героїні. Естетика кольору у творчості дніпровської поетеси зумовлена не тільки національними стереотипами, але й архетипним його відчуттям. Домінування червоного кольору й образів, які у свідомості українців традиційно із ним пов’язуються (калина, вогонь, мак), є матеріалізованим відображенням темпераментності ліричної героїні, і, певною мірою, самої поетеси.

Література

- 1 Нікуліна Н. Житом перейти: поезії. Київ, 1990. 104 с.
- 2 Нікуліна Н. Знамення калини: поезії. Дніпропетровськ, 2000. 231 с.
- 3 Нікуліна Н. Тиха бесіда: поезії. Дніпропетровськ, 1993. 72 с.

Кучеренко С. В.,

заступник голови правління,
БФ імені Івана та Юрія Лип (м. Одеса)

ЮРІЙ ЛИПА ПРО ЗНАЧЕННЯ РИТМУ

У творчій та науковій спадщині українського поета, прозаїка, публіциста, перекладача, історіософа, геополітика, лікаря Юрія Липи (1900-1944) є праці з літературознавства й мистецтвознавства, де йдеться також і про критерії краси, якими вважаються міра, симетрія, пропорція, цілісність, відповідність, досконалість, порядок, ритм, гармонія, співзвуччя тощо. Ритм у природі, людині, суспільстві та мистецтві Ю. Липа аналізував у збірці есеїв “Бій за українську літературу” (1934-1935), що вже не раз ставала об’єктом досліджень, але такий предмет окреслено вперше. Принагідно слід навести сучасне визначення ритму (з гр. такт, рівність в русі; стрункість, домірність, пропорційність; образ, вид, фігура) – закономірне чергування співмірних елементів, їх повторність і мірність.

В есеї Ю. Липи “**Організація почуття**” читаємо: “Було б ризикованим говорити про розвій чи поступ у літературах людства, що існують від кількох тисяч літ, – але цілком певним є існування ритму в відчуванні літератури”. Липа-лікар відчувається за цим текстом: “Людський організм не може не сприймати в ритмі, бо сам є втіленим ритмом. Ритм є основою тривання людини в житті. Ритм кільканадцяти на мінуту віддихів, кількадесяти – ударів серця, ритм кількамінutowого обігу крові, пульсування